

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 20 april 1915 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier.

Närvarande: herrar Lindhagen, Söderbergh, Trana, Gezelius,* greve Lagerbjelke, Lars Olsson, greve Spens, Hult, Dahl, Pettersson i Bjälbo, Persson i Norrköping, Gustafsson i Örebro, Holmdahl,* Igel, Svensson i Eskilstuna* och Lindley i Söderhamn.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till lagutskottet hava hänvisats två inom båda kamrarna väckta, lika lydande motioner, nr 31 i första kammaren av herrar *Alfred Petré*n och *C. G. T. Wickman*, samt nr 84 i andra kammaren av herrar *Lars Borggren*, *Värner Rydén*, *Gust. Nilsson* i Kristianstad, *Ernst Söderberg* i Stockholm och *J. Persson* i Västervik, uti vilka motioner hemställts:

»att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville undersöka i vad mån en reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier för såväl kvinnor som män kan anses vara av förhållandena påkallad samt för riksdagen framlägga det lagförslag i ämnet, vartill undersökningen kan föranleda».

Till stöd för den i motionerna gjorda hemställan hava motionärerna *Motionärer-
nas moti-
vering.*

»Vid 1914 års riksdagar väcktes i såväl denna kammare som i medkammaren motion om skrivelse till Kungl. Maj:t uti denna fråga, båda med likalydande motivering av följande innehåll:

»Nattarbetets avskaffande inom bageri- och konditoriyirket är ett
Bihang till riksdagens protokoll 1915. 9 saml. 20 häft. (Nr 23.)

önskemål, som i de flesta länder av de inom detta yrke sysselsatta arbetarna oavlätligen framförts till arbetsgivarna vid uppgörelser om löne- och arbetsvillkoren och som av arbetarnas representanter även framburits i parlamenten. Den kulturella betydelsen av en sådan reform, som icke blott bidrager till att öka arbetarnas trevnad utan även är ägnad att i avsevärd grad främja folkhälsan genom att avlägsna de vådor i fysiskt och moraliskt hänseende, nattarbetet medför, står utan vidare klar; och kravet på nattarbetets avskaffande inom bageriyrket blir så mycket mera berättigat, om man tar i betraktande, att det hör till de kroppsligt mera ansträngande yrkena och att arbetet bedrives i understundom hygieniskt mycket otillfredsställande lokaler. Icke heller torde allmänhetens intresse ovillkorligen kräva nattarbetets vidmakthållande inom detta yrke. Stora svårigheter ha emellertid mött, när bageriarbetarna med hjälp av sina organisationer hos arbetsgivarna sökt skaffa sig gehör för det befogade kravet att få detta avskaffat. Glädjande är därför, att man i flera länder lyckats på lagstiftningens väg få till stånd en reglering av arbetstiden inom bageri- och konditoriyrket till förhindrande eller inskränkande av nattarbetet. Så har i Norge nattarbetet inom bageriyrket förbjudits för icke endast barn utan även vuxna mellan kl. 8 e. m. och kl. 6 f. m. I Finland finnes en särskild bagerilag av den 4 juni 1906, enligt vilken allt nattarbete mellan kl. 9 e. m. och kl. 6 f. m. är förbjudet. I Italien är likaledes allt nattarbete i bagerier förbjudet genom särskild lag, daterad den 22 mars 1908. Även i kantonen Ticino i Schweiz förbjuder en speciell bagerilag nattarbetet, och i övrigt finnas för Schweiz bestämmelser, som inskränka eller förbjuda nattarbetet inom yrket.

I Sverige finnes nattarbete förbjudet allenast för minderåriga samt för kvinnor. Lagen om nattarbete för kvinnor av år 1909 gäller emellertid endast för sådana arbetsplatser, där över 10 arbeterskor äro anställda. *Beträffande hembagerier och mindre bagerier, vilkas arbetskraft icke uppgår till nämnda siffra, är därför nattarbete icke förbjudet för kvinnliga arbetare.* Och vad manliga arbetare beträffar, finnas i vårt land inga bestämmelser, som inskränka eller förbjuda nattarbetet.

I den svenska riksdagen väcktes motion om nattarbetets avskaffande i bagerier, konditorier och s. k. hembagerier första gången år 1895 av herr Adolf Hedin, men denna motion, som bifölls i andra kammaren, avsågs i första kammaren. Vid fjolårets riksdag väcktes i andra kammaren en ny motion i frågan med hemställan, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i vad mån en reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier för såväl kvinnor som män

kunde vara av förhållandena påkallad samt för riksdagen framlägga lagförslag i ämnet. Motionen, som avstyrktes av utskottet, bifölls i andra, men avslogs i första kammaren.

Såväl av lagutskottet som av en talare under den debatt, som följde på denna motions framläggande, framhölls, att stora svårigheter i konkurrenshänseende skulle yppa sig, om man enbart för Sverige skulle genomföra en dylik lagstiftning, och att för nattarbetets avskaffande inom bageriyrket en internationell överenskommelse vore erforderlig. Emellertid torde ett yrke som bageriyrket icke kunna jämnställas med någon storindustri; frågan om nattarbetets avskaffande i detta yrke kan därför ej få någon som helst internationell betydelse, utan förhållandena i vårt land kunna regleras oberoende av utlandet. Att speciallagstiftningen på detta område icke behöver hava internationell karaktär, bevisas ju bäst av det faktum, att man, som förut framhållits, i flera andra länder genomfört lagstadgat förbud mot nattarbete med särskild hänsyn till förhållandena inom respektive land.»

Under årets senare riksdag blev denna motion behandlad i lagutskottet, därvid den emellertid blev sammankopplad med den av herr Lindhagen m. fl. väckta motionen (nr 134) angående reglering av nattarbetet i allmänhet — med resultat, att den icke föranledde till något särskilt yrkande av utskottet, i det att detta ansåg densamma besvarad genom dess med anledning av sistnämnda motion gjorda i stort sett tillstyrkande hemställan. Om sålunda motionen om reglering av nattarbetet inom bageriyrket *formellt* sett blev avstyrkt av lagutskottet, ställde detta sig dock *i sak* på motionärernas sida. I likhet med dessa *ansåg utskottet nämligen en undersökning rörande förekomsten av nattarbete i bagerier, konditorier och hembagerier böra företagas*, fast det icke ansåg det nödigt, att i anledning av motionen i fråga göra särskild hemställan, då nämnda yrke såsom tillhörande dem, som minst beröras av konkurrensen med utlandet, i händelse av bifall till utskottets framställning om allmän utredning rörande nattarbetet torde närmast bliva föremål för utredning och eventuellt även för åtgärder för reglering av arbetstiden. Samma ståndpunkt intog andra kammaren, som biföll lagutskottets hemställan i frågan. Första kammaren avtog visserligen båda motionerna i nattarbetsfrågan, men anmärkningsvärt är, att vid den här förda debatten i frågan högerns huvudtalare, som i princip uttalarade sig emot den av utskottet förordade allmänna utredningen, dock medgav, att det icke vore en nödvändig konsekvens av denna ståndpunkt, att en utredning icke kunde böra ske rörande yrken, som ej beröras av den internationella konkurrensen, och ansåg han också, att beträf-

fande bageriyrket en utredning av nattarbetet icke vore annat än önskvärd, i det att härför finnes, förutom övervägande sociala och etiska skäl, även ett hygieniskt skäl, som har sitt värde ur konsumenternas synpunkt då det ju är givet, att det vid nattarbete är svårt att tillse, att de hygieniska kraven bliva vederbörligen tillgodosedda. Att talaren dock yrkade avslag på motionen i fråga, motiverade han — bland annat — därmed, att en utredning angående nattarbete i allmänhet ligger inom ramen av de utredningar det åligger socialstyrelsen, enligt dess instruktion, att utan vidare föranstalta. Detta förhållande synes oss emellertid alls icke vara något skäl för riksdagen att icke göra ett bestämt uttalande beträffande sin uppfattning om nattarbetsfrågan inom bageriyrket.

Slutligen må här nämnas, att, sedan denna motion senast väcktes, nattarbete inom bageriyrket blivit förbjudet inom ännu ett land. Den 5:te januari 1915 utfärdades nämligen i Tyskland en ny, från och med den 15:de januari gällande, lag för brödbakning, däri bl. a. är föreskrivet, att allt arbete i bageri och konditori är förbjudet mellan kl. 7 e. m. och kl. 7 f. m., med det undantaget dock, att å vissa orter och vid vissa tillfällen arbetet kan få börja kl. 6 f. m. Den betydande landvinning, som kravet på nattarbetets borttagande inom bageriyrket erhållit genom denna nya tyska bagerilag, synes oss vara ägnad att giva denna fråga större aktualitet även i vårt land.»

Historik.

1895 års
riksdag.

Såsom framgår av ovan intagna motivering har frågan om nattarbete inom bageri- och konditoriyrkena redan förut vid olika tillfällen varit föremål för riksdagens behandling. Sålunda framlades vid 1895 års riksdag av Adolf Hedin ett förslag till lag av huvudsakligt innehåll, att arbetet inom dessa yrkesgrenar skulle, med undantag för ugnbesättningen och de s. k. förarbetena, begränsas till tiden mellan klockan 6 på morgonen och kl. 6 på aftonen ävensom under sön- och hälgdagar, förutom vissa undantagsfall, vara förbjudet.

I sitt över motionen avgivna utlåtande uttalade lagutskottet den förhoppningen, att en lagstiftning i detta ämne, »avpassad efter våra förhållanden och omfattad med förtroende av såväl arbetsgivare som arbetare, skall komma att utöva en fördelaktig inverkan på förhållandena inom det yrke, densamma avser». Utskottet ansåg sig emellertid icke kunna tillstyrka det av motionären framlagda lagförslaget, vars detaljbestämmelser enligt utskottets mening i flera avseenden tarvade förbättring, utan ansåg utskottet sakens framgång bäst främjas därigenom att frågan i hela sin omfattning bragtes under regeringens omprövning.

Härefter erinrade utskottet, att vid samma riksdag väckts motion om ordnande av förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare beträffande reglering av arbetstiden inom industrin, i anledning varav andra kammarens första tillfälliga utskott, dit motionen överlämnats, hemställt, att andra kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes genom sakkunniga personer låta utreda huruvida och i vad mån åtgärder även i vårt land kunde vara behöfliga och lämpliga för ordnande av förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare beträffande reglerandet av arbetstiden inom sådana fabriker och andra industriella inrättningar, i vilka arbetet genom sin art menligt inverkade på arbetarens hälsa. Med anledning härav hade lagutskottet tagit i övervägande, huruvida den nu förevarande frågan icke lämpligen borde sammanknippas med berörda, mera omfattande spörsmål. Dessa betänkligheter hade utskottet emellertid låtit fara i betraktande därav att de säregna förhållanden, som onekligen utmärkte bageriyrket, syntes skäligen böra påkalla en särskild utredning utan avvaktan på den mera omfattande utredning, nyss omfördälda motion avsåge och vilken antagligen komme att kräva en längre tid innan den fullbordades.

Med anledning av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att riksdagen måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga i övervägande, om och i vad mån lagbestämmelser angående arbetstiden för arbetare i bageriyrket kunde vara erforderliga och därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill den verkställda utredningen kunde föranleda.

Utskottets utlåtande bifölls i andra kammaren med 92 röster mot 88, men avslogs däremot i första kammaren med 61 röster mot 9.

Vid 1913 års riksdag väcktes ånyo motion i ämnet, nr 193 inom andra kammaren, av herrar Borggren och Nilsson i Kristianstad, varuti hemställdes, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte undersöka i vad mån en reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier för såväl kvinnor som män kunde anses vara av förhållandena påkallad samt för riksdagen framlägga det lagförslag i ämnet, vartill undersökningen kunde föranleda.

1913 års
riksdag.

Denna motion upptogs av lagutskottet till behandling i samband med en av herr Lindhagen m. fl. väckt motion, däruti hemställdes, dels att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att initiativ från svensk sida måtte tagas till internationell överenskommelse om lagstadgat förbud även mot mäns användande till nattarbete inom industriella och angränsande arbetsområden, där det ej måste äga rum av tekniska skäl eller i den allmänna välfärdens intresse, dels ock att ärendet oavsett detta måtte i

erforderliga delar ofördröjligen beredas för Sveriges vidkommande samt förslag framläggas till lagstiftning, som utan avvaktan på och oberoende av internationell konvention kunde vara av förhållandena påkallad.

Beträffande den af herr Lindhagen m. fl. väckta motionen yttrade utskottet i sitt utlåtande, i anslutning till vad förut vid denna frågas behandling i riksdagen gjorts gällande: »att ett regelbundet nattarbete i och för sig är i hög grad ägnat att medföra fara för överansträngning och ohälsa i arbetet, torde vara allmänt erkänt och har ej heller vid frågans föregående behandling av vederbörande utskott förnekats. Då härtill kommer, att nattarbetet i allmänhet är förenat med en i övrigt lång arbetstid, synes det utskottet vara en angelägenhet av största vikt, att dylikt arbete så långt möjligt är inskränkes.»

Utskottet höll emellertid före, att en lagstiftning i ämnet, såsom fallet varit i fråga om kvinnors nattarbete, icke kunde ske annat än på grundvalen af en internationell överenskommelse, vilket även vid frågans tidigare behandling inom riksdagen framhållits. Något omedelbart initiativ från svensk sida till dylik överenskommelse ansåg sig utskottet emellertid ej kunna förorda, då enligt utskottets förmenande för en dylik åtgärd förutsattes en ingående undersökning rörande de förhållanden, under vilka nattarbete inom industrien i vårt land förekomme. En sådan ingående undersökning rörande nämnda förhållanden syntes utskottet därför först böra företagas.

Vad därefter anginge den av herrar Borggren och Nilsson väckta motionen, yttrade utskottet visserligen, att för lagstiftning rörande nattarbetet inom bagerier, konditorier och hembagerier en internationell överenskommelse icke torde vara i lika grad erforderlig som i fråga om andra grenar av industrien. Härefter tillade utskottet: »Då emellertid jämväl nämnda yrken torde komma att omfattas av den utredning, som av utskottet ovan förordats, synes någon särskild framställning om undersökning rörande dem icke erforderlig. Då några tillfyllestgörande skäl icke heller synas hava anförts för nödvändigheten att nu åstadkomma en alldeles särskild lagstiftning i ämnet i fråga särskilt om dessa yrkesgrenar, har utskottet funnit sig icke nu böra förorda bifall till ifrågavarande motion.»

På grund av vad utskottet sålunda anfört hemställdes, dels att riksdagen måtte med anledning av herr Lindhagens m. fl. motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning rörande nattarbetet för män inom industriella och angränsande områden samt, om denna utredning därtill kunde befinnas giva anledning, taga initiativ till eller biträda en internationell lagstiftning

i ämnet, dels ock, att herrar Borggrens och Nilssons ifrågavarande motion ej måtte till någon riksdagens vidare åtgärd föranleda.

Beträffande sist omnämnda motion hemställde åtta av utskottets ledamöter i avgiven reservation, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte undersöka i vad mån en reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier för såväl kvinnor som män kunde anses vara av förhållandena påkallad samt för riksdagen framlägga det lagförslag i ämnet, vartill undersökningen kunde föranleda.

Vid utlåtandets behandling i kamrarna avslog första kammaren båda de i ämnet väckta motionerna, under det att andra kammaren i fråga om herr Lindhagens m. fl. motion godkände utskottets hemställan samt beträffande den av herrar Borggren och Nilsson väckta motionen biföll nyssberörda vid utskottets utlåtande fogade reservation.

Sedan vid nästlidet års förra riksdag motioner uti ifrågavarande ämne åter väckts inom båda kamrarna, över vilka lagutskottet emellertid till följd av riksdagens upplösning icke hann avgiva utlåtande, framlades vid senare riksdagen samma år på nytt motioner i ämnet (I: 29 av herr Alfred Petrén och II: 59 av herr Borggren m. fl.) av den lydelse, som i motionärernas ovanintagna motivering finnes återgiven. Även denna gång företogs frågan till behandling i sammanhang med spørsmålet om reglerandet av nattarbetet i allmänhet, varom herr Lindhagen m. fl. åter väckt motion med samma hemställan som uti den av herr Lindhagen m. fl. vid 1913 års riksdag väckta, ovanberörda motionen.

*1914 års
senare
riksdag.*

I sitt över berörda motioner avgivna utlåtande citerade utskottet till en början det av 1913 års lagutskott i ämnet avgivna utlåtande. Härefter framhöll utskottet, beträffande frågan om nattarbete i allmänhet bl. a., att, då nattarbete utan tvivel för närvarande i ganska avsevärd omfattning förekomme inom åtskilliga industrier och yrken, som alls icke eller i ringa mån berördes av den internationella konkurrensen, en reglering, där sådan eljest befunnas icke vara förbunden med särskild olägenhet, borde kunna genomföras i vårt land utan hänsyn till motsvarande förhållanden i utlandet.

Vidkommande de av herrar Petrén samt Borggren m. fl. väckta motionerna ansåg utskottet i likhet med motionärerna en undersökning rörande förekomsten av nattarbete i bagerier, konditorier och hembagerier böra företagas. Utskottet anförde vidare: »Då emellertid nämnda yrken utan tvivel tillhöra dem, som minst beröras av konkurrensen med utlandet, och desamma alltså i händelse av bifall till utskottets framställning om allmän utredning rörande nattarbetet torde närmast bliva föremål för utredning och eventuellt även åtgärder för reglering av arbetstiden, har ut-

skottet icke ansett nödigt att i anledning av ifrågavarande motioner göra särskild hemställan.»

Med stöd av vad sålunda anförts hemställde utskottet,

A) att riksdagen, i anledning av herr Lindhagens m. fl. förevarande motion, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville

1) låta verkställa en allsidig undersökning, i vilken omfattning och under vilka förhållanden nattarbete för män inom industrien och angränsande arbetsområden för närvarande i riket förekomme;

2) därest av nämnda utredning skulle framgå, att det beträffande vissa arbetsområden vore önskvärt samt eljest möjligt och lämpligt att, oberoende av internationell konvention, för vårt land införa lagbestämmelser, avseende reglering av nattarbetet, därom för riksdagen framlägga förslag; samt

3) beträffande arbetsområden, inom vilka en reglering av nattarbetet icke ansåges kunna äga rum annorledes än på grundval av en internationell överenskommelse, taga i övervägande, huruvida och i vilken omfattning från svensk sida vid lämplig tidpunkt borde tagas initiativ till en dylik överenskommelse i syfte att jämväl för sistberörda arbetsområden normerande bestämmelser rörande nattarbetet måtte kunna åvägbringas.

B) att de av herrar Petrén samt Borggren m. fl. i ämnet väckta motionerna måtte anses besvarade genom utskottets hemställan under A) här ovan.

Vid utlåtandets behandling i kamrarna avslog första kammaren båda de i ämnet väckta motionerna, under det att andra kammaren biföll utskottets ovanintagna hemställan.

*Utskottets
yttrande.*

De olägenheter, som äro förknippade med nattarbete över huvud taget, synas utskottet särskilt framträda vid nu ifrågavarande yrken. Utskottet hänvisar härvid till vad motionärerna framhållit därom, att arbetet inom dessa yrken hör till det kroppsligen mera ansträngande och i många fall måste bedrivas under hygieniskt otillfredsställande förhållanden. Vid debatten i första kammaren nästlidet år framhölls också såsom skäl för nattarbetets reglerande inom dessa yrken, att det givetvis vore svårt att vid nattarbete tillse, att de hygieniska krav, som här av hänsyn till den konsumerande allmänhetens intresse måste uppställas, bleve behörigen tillgodosedda.

Medan sålunda i angivna hänseenden starka skäl tala för motionärernas förslag, torde å andra sidan de betänkligheter, som, med hänsyn till den svenska industriens ställning i den internationella konkurrensen, framställts emot en reglering rörande nattarbetet över huvud taget, i mindre

mån kunna göras gällande vid prövningen av föreliggande fråga, då ifrågasvarande yrken utan tvivel tillhöra dem, som minst beröras av konkurrensen med utlandet. Utskottet finner hänsynen till internationella förhållanden så mycket mindre kunna utgöra hinder för förevarande frågas upptagande till behandling för sig, som detta skett i åtskilliga främmande länder — nu senast Tyskland.

Under debatten i kamrarna nästlidet år framhölls såsom ett huvudskäl emot de då väckta förslagen rörande nattarbete i allmänhet, att utredningen om nattarbete inom industrien tillhörde de undersökningar, varom socialstyrelsen utan vidare vore skyldig föranstalta. Enligt vad utskottet inhämtat har emellertid någon dylik utredning rörande de yrken, varom här är fråga, icke inom socialstyrelsen påbörjats.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning huruvida och i vad mån en reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och s. k. hembagerier för såväl kvinnor som män kan anses vara av förhållandena påkallad, samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, vartill undersökningen kan föranleda.

Stockholm den 20 april 1915.

På lagutskottets vägnar:

CARL LINDHAGEN.